

Journal of Education Studies

Volume 28
Issue 2 November 1999-February 2000

Article 5

February 2000

ภาพใหม่อุดมศึกษาไทย

อชช อภาภิรม

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal>

Part of the [Education Commons](#)

Recommended Citation

อภาภิรม, อชช (2000) "ภาพใหม่อุดมศึกษาไทย," *Journal of Education Studies*: Vol. 28: Iss. 2, Article 5.

DOI: 10.58837/CHULA.EDUCU.28.2.5

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/educujournal/vol28/iss2/5>

This Article is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Education Studies by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

ภาพใหม่อุดมศึกษาไทย

อนุช อภาภิรม

การอุดมศึกษาไทยอยู่ในระยะของการเปลี่ยนแปลงสำคัญอีกครั้งหนึ่ง ตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-สิ่งแวดล้อม การอุดมศึกษาไทยจะมีบทบาทนำการเปลี่ยนแปลงทางสังคมสิ่งแวดล้อมได้หรือไม่

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม-สิ่งแวดล้อมในรอบ ๒๕ ปี

ในรอบ ๒๕ ปีนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-สิ่งแวดล้อมที่สำคัญหลายอย่างได้แก่

๑. การล่มสลายของเจตนารมณ์การประชุมเบรตตันวูดที่ต้องการสร้างเสถียรภาพทางการเงินของโลก โดยประเทศสหรัฐอเมริกาประกาศยกเลิกการเทียบค่าเงินดอลลาร์สหรัฐกับทองคำ ซึ่งส่งผลให้ค่าเงินทั่วโลกมีการผันผวนสูง ในช่วงเวลาดังกล่าวถึงปัจจุบันเกิดวิกฤติการเงินในประเทศต่างๆ หลายครั้ง ทั้งในประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา โดยเฉพาะวิกฤติการเงินในประเทศกำลังพัฒนาได้ทำลายผลได้จากการพัฒนาหลายปีลงในเวลาอันสั้น

๒. แนวคิดเสรีนิยมใหม่ (New Liberalism) ได้กลายเป็นกระแสที่ไหลเชี่ยวขึ้น มีการชักนำไปปฏิบัติในแนวของการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การส่งเสริมการลงทุนภาคเอกชน การลดสวัสดิการและสวัสดิภาพคนงานหรือนโยบายยืดหยุ่น การเปิดตลาดเสรีและการแก้กฎระเบียบ ผู้นำแนวคิดเสรีนิยมใหม่ที่จัดการแปรรูปรัฐวิสาหกิจอย่างเข้มแข็งได้แก่นางมากาเวิต แอตเซอร์ นายกรัฐมนตรีอังกฤษ แนวคิดนี้ได้แพร่เข้ามาในประเทศไทย มีการพูดถึงการแปรรูปรัฐวิสาหกิจจริงจังราว ๒๐ ปี นอกจากนี้ การให้มหาวิทยาลัยและโรงพยาบาลออกนอกกระบบราชการก็รวมอยู่ด้วย

๓. การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะเทคโนโลยีด้านสื่อสาร ซึ่งมีแนวโน้มเปลี่ยนโฉมหน้าการศึกษา โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาอย่างสำคัญ มีการพูดถึงแคมปัสเสมือนจริง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสื่อสารยังส่งเสริมการไหลเวียนของเงินทุนให้คล่องตัวยิ่งขึ้น และการผลิตที่มีความรู้เป็นฐาน (Knowledge-based production)

๔. ทุนการเงินโลกทวีอิทธิพลขึ้นอย่างรวดเร็วจนกระทั่งครอบงำทุนอุตสาหกรรมเงินที่ไหลเวียนในโลกซึ่งตกวันละราว ๑.๕ ล้านล้านดอลลาร์สหรัฐ เกือบทั้งหมดคือราวร้อยละ ๔๐ ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการผลิต หากเป็นเพื่อการเก็งกำไร มีผู้เรียกระบบทุนนิยมแบบนี้ว่าเป็นทุนนิยมคาสีโน

๕. การล่มสลายของระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ทำให้ระบบทุนนิยม และระบบตลาดเสรีแผ่คลุมไปทั่วโลก ระบบโลกแปรเป็นระบบทุนนิยม

๖. แนวคิดเรื่องโลกาภิวัตน์หรือธูรกิจไร้พรมแดนกระจายไปทั่วโลก เกิดค่านิยมใหม่ เรื่องการแข่งขัน ประสิทธิภาพ กำไร และการบริโภค

๗. วิฤติเศรษฐกิจเอเชียซึ่งส่งผลสะเทือนไปทั่วโลก ทำให้การผลิตและการค้าของโลกชะงักงัน แนวคิดแบบประชาสังคมเป็นต้น ผุดขึ้นมาเป็นทางเลือก

ลักษณะและภาระหน้าที่พื้นฐานของอุดมศึกษา

อุดมศึกษามีลักษณะและภาระหน้าที่พื้นฐานที่น่าสนใจดังนี้

๑. อุดมศึกษาเป็นการศึกษาของคนส่วนน้อย ซึ่งมีคุณสมบัติและความสามารถ พร้อมทั้งจะเข้าศึกษา ปัจจุบันพบแนวโน้มว่าจำนวนผู้เข้ามหาวิทยาลัยทั่วโลกเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังคงเป็นการศึกษาสำหรับคนส่วนน้อยอยู่ดี

๒. อุดมศึกษามีภาระหน้าที่พื้นฐานเพื่อความก้าวหน้าของบุคคลและสังคม ซึ่งหาก

ไม่มีบทบาทนี้สถาบันอุดมศึกษาทั้งที่เป็นมหาวิทยาลัยและสถาบันอื่นก็ขาดแรงสนับสนุนในการดำรงอยู่

๓. วิฤติระหว่างบุคคลกับสังคม อุดมศึกษาจะมีการหมุนเวียนไปมาระหว่างความก้าวหน้าของบุคคลและสังคม เช่น กรณีในประเทศไทย ช่วงหนึ่งมหาวิทยาลัยมีลักษณะที่กล่าวว่าเป็น “หอคยองซาซัง” อีกช่วงหนึ่งซึ่งเริ่มก่อตัวตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๑ มหาวิทยาลัยเริ่มเข้าไปมีส่วนร่วม หรือมีบทบาททางสังคม จนกระทั่งเกิดกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ หลังเหตุการณ์สังหารหมู่ ๖ ตุลาคม มหาวิทยาลัยกลับไปสู่บรรยากาศความก้าวหน้าของบุคคลและวัฒนธรรมการบริโภค เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. ๒๕๔๐ มหาวิทยาลัยเริ่มมีบรรยากาศสนใจปัญหาและความก้าวหน้าของสังคมเพิ่มขึ้น

๔. กิจกรรมพื้นฐานของมหาวิทยาลัยยังคงได้แก่ การสอน การวิจัย และการให้บริการแก่สังคม ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยและภาระเฉพาะหน้า

๕. คณาจารย์และนักศึกษาเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของมหาวิทยาลัย

แนวโน้มบางประการของอุดมศึกษาไทย

๑. จำนวนผู้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาสูงขึ้น ในปัจจุบันจำนวนนักศึกษาหญิงสูงกว่าชาย คาดว่าแนวโน้มจำนวนผู้เข้าเรียนที่สูงขึ้นยังคงดำเนินต่อไป โดยเมื่อรัฐบาลจำเป็นต้องจัดการศึกษาขั้นต้นยาวนานถึง ๑๒ ปี

๒. สถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะมีความหลากหลายขึ้น เพื่อสนองความต้องการมีมหาวิทยาลัยรัฐและต่อไปในกำกับของรัฐ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา เช่น สถาบันราชภัฏที่เป็นของรัฐและในกำกับรัฐ มหาวิทยาลัยเอกชน มหาวิทยาลัยหรือสถาบันศึกษาจากต่างประเทศ แคมปัสเสมือนจริง สถาบันสอนวิชาเฉพาะทาง มหาวิทยาลัยหรือสถาบันศึกษาของบริษัท ความหลากหลายนี้ก่อให้เกิดการแข่งขันซึ่งจะเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะการแข่งขันจากมหาวิทยาลัยเอกชนและมหาวิทยาลัยหรือสถาบันจากตะวันตก แรงการเปลี่ยนแปลงการศึกษาของมหาวิทยาลัยรัฐหรือในกำกับรัฐเพิ่มขึ้นอีก

๓. การอุดมศึกษาไทยจะพ้นจากระบบราชการสู่ระบบตลาดมากขึ้น ข้อเรียกร้องให้การศึกษาในระดับอุดมศึกษาค่าหนึ่งถึงโลกของงานยิ่งเร่งให้มีการปรับเข้าสู่ระบบตลาดเสรี โลกของงานในปัจจุบันเป็นโลกของทุนนิยมที่มีลักษณะเก็งกำไร

๔. เนื่องจากจุดอ่อนและข้อบกพร่องของระบบตลาดซึ่งเน้นกำไรและการบริโภค เกิดการผูกขาดและสร้างช่องว่างและความไม่มั่นคงในสังคม (ดูรายงานการพัฒนามนุษย์ ๒๕๔๒ ของโครงการพัฒนาสหประชาชาติ UNDP) จึงคาดว่ามีแรงกดดันให้รัฐต้องมาสนใจการศึกษาในระดับอุดมศึกษามากขึ้น อันเป็นกระแสที่สวนทางกับการให้มหาวิทยาลัยออกจากระบบราชการ เช่น การจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างเป็นทางการ

๕. การบริหาร การจัดการ และการจัดหาทุน คาดว่าจะมีความหลากหลายขึ้น โดยมีทิศทางที่น่าจับตาได้แก่ ๑) การศึกษาตลอดชีวิต ทำให้จำนวนนักศึกษาที่ทำงานแล้วสูงขึ้น ไม่ใช่มีแต่นักเรียนจบชั้นมัธยมปลายมาเรียนต่อ ๒) การร่วมกับบริษัทหรือองค์การธุรกิจเพื่อดำเนินการสอนหรือการวิจัย ๓) การสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศโดยเฉพาะในภูมิภาคเอเชีย ๔) การสร้างแคมปัสเสมือนจริงซึ่งสามารถสร้างความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยทั้งภายในและระหว่างประเทศ การสร้างแคมปัสเสมือนจริงนี้ในด้านหนึ่งเป็นการขยายจากมหาวิทยาลัยเปิดที่ปฏิบัติกันอยู่ ๕) หลักสูตรมีความหลากหลาย เช่น หลักสูตรเฉพาะ หลักสูตรสหวิทยาการและหลักสูตรเหนือสาขาวิชาการ เหล่านี้ย่อมทำให้การแบ่งภาควิชาเป็นต้น มีความยืดหยุ่น หรือกระทั่งเปลี่ยนเป็นรูปแบบอื่น ๖) การแสวงหาความสนับสนุนจากภาคต่างๆ ได้แก่ ภาคธุรกิจเอกชน และสังคม

อุดมศึกษาไทยควรทำอย่างไร

ในโลกที่มีการพลิกผันและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อุดมศึกษาน่าจะปฏิบัติตัวดังต่อไปนี้

๑. การรักษาตุลาระหว่างการก้าวหน้าของบุคคลและของสังคม ให้เหมาะสมกับการเรียกร้องของสถานการณ์และปรัชญาของสถาบันนั้นๆ

๒. สถานการณ์ปัจจุบันก็คือประเทศไทยอยู่ในภาวะที่ยากลำบาก มีปัญหามากมายที่จะต้องแก้ไขเพื่อความอยู่รอดของชาติ อุดมศึกษา

ควรเป็นกลไกหรือมันสมองของการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อการแก้ปัญหาความยากจน สร้างวัฒนธรรมแห่งสันติภาพ จัดความรุนแรงต่างๆ รวมทั้งการทุจริตคอร์รัปชัน การระบอบของอบายมุข สร้างวัฒนธรรมของสังคม เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ทางการเมือง ดังนั้นอุดมศึกษาไทยควรดำเนินการสอนและการวิจัยเพื่อให้เข้าใจปัญหาอุปสรรคและหาทางออกให้บริการแก่สังคมเพื่อให้ชุมชนเกิดความรู้ ความเข้มแข็งในการปกครองตนเอง

๓. อุดมศึกษาของไทยควรจะทำให้ นักการเมืองประจักษ์ในข้อเท็จจริงนี้ และให้นักการเมืองหันมาให้ความสนใจแก่อุดมศึกษาอย่างที่เหมาะสม ไม่ใช่สนใจหาคณาจารย์ไปเป็นที่ปรึกษา

๔. การรับหรือการให้ทุนนักศึกษาควรคำนึงถึงจิตสำนึกทางสังคมของนักศึกษาด้วย ไม่ใช่เกณฑ์การเรียนอย่างเดียว ควรเปิดกิจกรรมให้นักศึกษาได้เข้าไปสัมผัสกับปัญหาและทางออกของสังคม

๕. ควรให้ความสนใจแก่การวิจัยและพัฒนา เพื่อการผลิตและการแข่งขันซึ่งมีแนวโน้มเข้มข้นขึ้นเรื่อยๆ ในการนี้จำเป็นต้องมีการร่วมมือกับบริษัทหรือองค์กรธุรกิจเอกชน

ภาพอุดมศึกษาไทยในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงมานี้ ย่อมเป็นภาพเชิงซ้อน และมีความเป็นไปได้หลากหลาย ผู้บริหารและคณาจารย์คงต้องทำงานหนักเพื่ออย่างน้อยที่สุดทำให้ภาพสถาบันของตนชัดเจนว่าอยู่ที่ใดและจะก้าวเดินไปทางไหน เมื่อนำภาพที่ชัดเจนระดับสถาบันมาต่อกันเข้าก็จะได้ภาพรวมที่กระจ่างขึ้นของอุดมศึกษาไทย หนึ่งในภาวะของความยากลำบาก การร่วมมือกันระหว่างมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาน่าจะช่วยให้งานหนักเบาลงและสำเร็จเร็วขึ้น และท้ายสุดเมื่อการศึกษาต้องเป็นแบบตลอดชีพ อุดมศึกษาซึ่งเป็นเหมือนสมองของชาติ เป็นสำนักผลิตครูและผู้ทำงานด้านสังคมทั้งหลาย ยิ่งต้องทำการศึกษาและปรับปรุงตัวเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อที่จะได้มีบทบาทนำในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม-สิ่งแวดล้อม

ผู้เขียน

อาจารย์อนุช อภาภิรม หัวหน้าโครงการข่าวสารทิศทางการประเทศไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)